

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

Исторически факултет

Катедра „История на Византия и балканските народи“

Анелия Андреева Стоянова

**Виена, Мадрид и хабсбургско-османските отношения,
1555–1606**

Автореферат

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен
„доктор“

Професионално направление 2.2. История и археология

Специалност „Нова балканска история – Свещената Римска империя на
германската нация и Балканите XVI – XVII век“

Научен ръководител проф. дин Иван Първев

София,

2019

Дисертацията е обсъдена и предложена за защита на 19 ноември 2019 г. от катедра "История на Византия и балканските народи" към Исторически факултет на Софийски университет "Св. Климент Охридски". Състои се от увод, три глави, заключение, библиография и две приложения. Общият обем е 311 страници.

Научно жури:

Проф. дин Иван Първев

Доц. д-р Гергана Георгиева

Доц. д-р Мария Баръмова

Доц. д-р Олга Тодорова

Доц. д-р Снежанка Ракова

Съдържание

- I. Общи характеристики на дисертационния труд
  - ❖ Цели и задачи
  - ❖ Актуалност на темата и състояние на изследвания проблем
- II. Хронологична рамка и методология на изследването
- III. Използвани извори
- IV. Структура
  - ❖ Първа глава
  - ❖ Втора глава
  - ❖ Трета глава
- V. Изводи и принос на дисертационния труд
- VI. Списък на публикации

I. Общи характеристики на дисертационния труд

Настоящото изследване на тема „*Виена, Мадрид и хабсбургско-османските отношения, 1555–1606*” разглежда османската политика на двете линии на Хабсбургската династия в периода между абдикацията на император Карл V и подписването на мирния договор от Зитва Тьорок (1606). Изследваният период бележи динамично развитие на хабсбургско-османските отношения както в сферата на дипломатията, така и във военно отношение в двете конфликтни зони – Средиземноморието и военната граница в унгарските и хърватските земи. Действително морският конфликт кулминира в небезизвестното сражение при Лепанто (1571), а военната граница страда от по-дребни, но постоянни конфликти в десетилетията преди избухването на „Дългата турска война” през 1593 г. Същевременно обаче през втората половина на XVI век постепенно и дипломатията намира място в хабсбургско-османските отношения, което ясно личи в добре документираните опити за предотвратяване на военни конфликти. Въпреки плановете за сключване на общ антиосмански съюз, на практика Виена и Мадрид воюват с Истанбул поотделно, а съвместната война срещу Високата порта едновременно по земя и море остава нереализирана идея. Възприемането на османската опасност като общ проблем и близките вътрешнодинастически отношения и лоялност, които се наблюдават на различни нива, логично поставят въпроса в какво всъщност се състои солидарността между двата клона на Хабсбургската династия в отношенията им с Османската империя.

❖ Цели и задачи

Основната цел, която си поставя дисертационният труд, е анализът на хабсбургско-османските отношения от втората половина на XVI век през призмата на вътрешнодинастическите взаимоотношения. В османската политика на Виена и Мадрид се съчетават династически, политически, религиозни и икономически интереси, което я прави особено любопитен изследователски въпрос. Така формулираната цел налага преплитането на два големи тематични комплекса, които до този момент се разглеждат от историческата наука предимно независимо един от друг. От една страна, стоят хабсбургско-османските отношения, а, от друга – вътрешнодинастическите връзки и зависимости между дворовете във Виена (Прага) и Мадрид.

Първостепенни задачи пред настоящата работа са открояването и анализът на конкретните механизми и практики на взаимопомощ между двете линии на Хабсбургите в отношенията им с Високата порта, както и на съответните пречки пред

вътрешнодинастическото сътрудничество на ниво външна политика. Актуален изследователски въпрос, на който се търси отговор, е доколко през разглеждания период може все още да се говори за единни хабсбургски интереси и доколко вече са се оформили две напълно отделни монархии под ръководството на представители на една и съща династия. От значение е съответно в каква степен взаимната помощ се основава на чувството за династическа лоялност и доколко оформящите се държавни интереси и общата цел за отблъскване на врага на Христовото име са водещи при вземането на решения. За целите на изследването е важно проследяването на различната хабсбургска османска политика в мирно време и в кризисни моменти и съответно на промяната в интензитета на взаимната помощ между Виена и Мадрид. Под внимание се взимат геополитическият контекст, културнообусловените особености, натрупаният към момента опит в отношенията с османците, ограничаващите фактори като, например, недостатъчните финансови ресурси, както и взаимозависимостите между двата двора. Резултатите от изследването следва да помогнат за по-доброто разбиране на процеса по планирането на австрийската и испанската османска политика.

Тъй като постоянното дипломатическо представителство на императора в османската столица (от 1547 г. нататък) предлага известни възможности за защита и на испанските интереси, развитието на хабсбургско-османските дипломатически отношения също има ключова роля за изследването. От една страна, се поставя акцент върху османския двор като дипломатически център, а, от друга, върху функциите и полето на действие на императорските представители на Босфора. Основен е въпросът дали и как излъчваните от австрийските Хабсбурги дипломати успяват да работят и за интересите на испанския крал, който не поддържа свое дипломатическо представителство в османската столица.

Проследяването на координацията между Виена и Мадрид добре илюстрира двете нива, на които протича комуникацията между Хабсбургите, от една страна, и Високата порта, от друга. Конфликтният потенциал на хабсбургско-османските отношения и взаимното недоверие, вътрешнодинастическата обвързаност и възприеманата като естествена и очаквана взаимна подкрепа създават условия за възникването на смели идеи за антиосманска война на няколко фронта, останали нереализирани на практика. Ограничените финансови възможности, свързани с приоритизирането на други актуални по същото време конфликти, със сложните механизми за финансиране на военните кампании, и оформящите се различни държавни интереси са основните причини за това. В същото време, основна задача на

императорските дипломатически представители в Константинопол през разглеждания период е запазването или съответно договарянето и подновяването на мира между султана и императора. С тази цел към османската столица почти ежегодно са изпращани значителни парични суми и подаръци. Испанският крал, от своя страна, също полага усилия за постигане на примирие с Високата порта, за да може да концентрира военния си потенциал в друга посока. Вътрешнодинастическата подкрепа между двата двора се наблюдава и на двете плоскости.

❖ Актуалност на темата и състояние на изследвания проблем

Връзките между двата големи тематични комплекса, които настоящото изследване преплита, до момента не са получили заслуженото внимание от историческата наука. Безспорното значение на хабсбургско-османските отношения за развитието на Централна и Югоизточна Европа и Средиземноморието през Ранното ново време обясняват големия интерес към тематиката, но научните разработки се фокусират изцяло върху различни аспекти на отношенията на едната от династическите линии с османците. Османската опасност и отражението ѝ върху Свещената Римска империя на германската нация също са обект на задълбочени трудове. Все още отсъства обаче цялостно монографично проучване, посветено на османската политика и сътрудничеството между двата клона на Хабсбургската династия след разпадането на универсалната монархия на Карл V. Различни автори обръщат внимание на необходимостта от работа в тази посока. Това позволява на настоящата дисертация да направи своя принос към разработването на този слабо познат аспект на тематиката.

Предимно немскоезичната историография изследва различни страни на вътрешнодинастическите отношения в първите десетилетия след абдикацията на Карл V и отделянето на двете династически линии. Основен е приносът на австрийския историк Фридрих Еделмайер в това отношение. Предмет на неговите разработки са например отношенията между император Максимилиан II (1564–1576) и испанския крал Филип II (1556–1598), мрежата от контакти на Филип II в Свещената Римска империя, споровете между Виена и Мадрид относно някои имперски владения на Апенинския полуостров, както и дейностите на разменените помежду им дипломатически представители. Османската политика обаче е засегната твърде бегло. За дисертационния труд са полезни и интересни също трудовете на Улрих Нагел, Петер Раушер, Максимилиан Ланцинер, Емра Сафа Гюркан, Хосе Флористан Имискос и М. Х. Родригес-Салгадо.

II. Хронологична рамка и методология на изследването

Разработването на така поставения проблем изисква работа със сериозен масив от архивни документи, които до този момент не са разглеждани от тази гледна точка. Критичният анализ на първичните извори ляга в основата на използваната методология. За изследването е избрана времева рамка от 50 години, за да могат да се проследят в развитие конкретни практики и модели на поведение. Този период позволява да бъдат установени проявленията на приемственост и открити нововъведенията в отношенията между Хабсбургите и Високата порта. Началото на проучването бележат абдикацията на Карл V и отделянето на двете династически линии. За логична горна граница служи краят на Дългата турска война (1606). Тя, от своя страна, представлява любопитно изпитание за силата на династическата обвързаност.

III. Използвани извори

Дисертационният труд преплита анализа на дипломатията между хабсбурги и османци, на мрежите от контакти и информатори на хабсбургските дипломати и агенти в Константинопол, на вътрешнодинастическите отношения и зависимости и на процеса по вземането на решения относно османската политика на двата европейски двора. За целта са привлечени и тълкувани различни видове писмени документи от разглеждания период. Гръбнака на изворовата база съставят основно два масива източници.

На първо място следва да се отбележи кореспонденцията между императорския двор и представителите на австрийските Хабсбурги в османската столица, съставена от инструкциите към дипломатите на Босфора и техните доклади. Запазени в голямата си част, тези извори се съхраняват във фонд „*Turcica P*” на Династичния, придворен и държавен архив (*Haus-, Hof- und Staatsarchiv*) към Австрийския държавен архив във Виена. Интензивно събираната и препрацана разнородна информация относно случващото се в Османската империя, от една страна, има ключово значение при формирането и прилагането на хабсбургската османска политика през Ранното ново време, а, от друга, предоставя на изследователите на периода изключително богата изворова база. Изследователски проект, реализиран от Унгарската академия на науките, подготвя двуезично издание на избрани документи от въпросната кореспонденция, каквото към настоящия момент не съществува.

На второ място като изключително полезен за работата извор трябва да се отбележат кореспонденциите на испанските посланици във Виена/Прага и съответно на

императорските представители в Мадрид със съответния властови център, който ги изпраща. Тези документи дават ценна информация относно отношенията между двата двора, общите планове за антиосмански съюзи и трудностите при координацията на външнополитическите действия. Оригиналните ръкописи и преписи на част от писмата се съхраняват във фонд „*Spanien*” (раздел „*Diplomatische Korrespondenz*”) на Династичния, придворен и държавен архив във Виена и съответно – фонд „*Estado*” на Архива в Симанкас (*Archivo General de Simancas*), част от Испанския държавен архив.

Друг важен масив от извори представлява т.нар. дворцова кореспонденция между двата хабсбургски двора, екземпляри от която могат да бъдат открити отново и в Австрийския, и в Испанския държавен архив. Запазените във Виена писма са част от посветения на австрийско-испанските отношения фонд (*Spanien, Hofkorrespondenz*), съхраняван в Династичния, придворен и държавен архив. В Симанкас може да бъде консултирана друга част от запазените кореспонденции (*Estado, Alemania*) като преписи на отделни документи присъстват и на двете места.

Следва да бъдат споменати също запазените документи и финансови регистри на Придворното финансово ведомство (*Hofkammer*) във Виена. Те засягат както различни аспекти от издръжката на постоянното императорско пратеничество в османската столица, така и финансирането на отделните извънредни мисии, които през втората половина на XVI век почти ежегодно доставят в Константинопол паричен трибут и материални подаръци със значителна стойност. Този тип документи могат да бъдат открити днес в Архива на финансите и Придворното финансово ведомство (*Finanz- und Hofkammerarchiv*), също част от Държавния австрийски архив.

Към изследването са привлечени също така отделни документи от фонд „*Persica*” на Династичния, придворен и държавен архив, където се съхранява архивният материал, засягащ австрийско-персийските отношения от XVI век нататък. Цитирана е и кореспонденция от Архива в Бърно, използвана под формата на все още непубликувани транскрипции.

IV. Структура

Дисертационният труд е изграден в три тематично обособени глави, всяка от които разглежда различен аспект от многопластовите хабсбургско-османски отношения и се стреми да открие съответните практики на сътрудничество между австрийските и

испанските Хабсбурги. За целта се представят избрани случаи, т.нар. „*case studies*”, с помощта на които се илюстрират направените изводи.

❖ Първа глава

Първа глава въвежда читателя в двата тематични комплекса като представя някои специфики на вътрешнодинастическите отношения след разпадането на универсалната монархия на Карл V и проследява динамиките на двата конфликтни фронта между Хабсбургите и Високата порта – в Средиземноморието и Централна Европа. В допълнение са разгледани по-подробно опитите за координиране на външната политика на Виена и Мадрид чрез планирането на едновременни военни действия срещу Османската империя по суша и море през втората половина на XVI век. Въпросът защо въпреки близките отношения между двете линии на Хабсбургската династия и осъзнаването на Османската империя като *enemigo comun* Виена и Мадрид така и не постигат успех в организирането на съвместна война срещу Високата порта, е централен за настоящото изследване. Няколко са реалните възможности пред двата клона на Хабсбургската династия да обединят сили срещу общия враг през втората половина на XVI век и те логично трябва да се търсят около периодите на открит военен конфликт с османците. На първо място се нарежда активно подготвяната обща хабсбургска мисия до сафавидския шах Тахмасп I от 1566–1567 г., част от мащабен план за антиосманска коалиция. Идеята за участие на Франция в замисления съюз, условията и съображенията на Максимилиан II и Филип II в тази връзка са в центъра на втория представен в главата *case study*. В заключение вниманието на читателя се насочва към преговорите за присъединяване на императора към Свещената лига от самото начало на 70-те години на века.

Причините, поради които не се стига до реализиране на плановете за война по море и суша, макар и не идентични, са сходни. В средата на 60-те години на века при първите сериозни планове между Филип II и Максимилиан II за сключване на антиосманска лига помежду им основен техен съюзник е Папството в лицето на папа Пий V, а допълнително следва да се привлекат Сафавидите и Франция. Не без значение е и получаването на съгласието на останалите владетели на Свещената империя. Както през 60-те години, така и в самото начало на 70-те години на XVI век, когато Свещената лига на папа Пий V предоставя нова възможност за обединение срещу общия враг, набор от ограничаващи фактори карат императора да предпочете несигурния мир с османците

пред ангажирането в нов военен конфликт, чиято финансова тежест би била твърде голяма.

Когато в навечерието на Дългата турска война (1593–1606) император Рудолф II лансира идеята за *bellum contra Turcas terra marique*, нежеланието на Филип II да се ангажира активно в Средиземноморието ограничава подкрепата от Мадрид до скромни парични субсидии. Поемането на властта от Филип III в самия край на века носи промяна в испанската стратегия и по-високи финансови помощи за императора. Мотивацията за предоставянето им обаче се подхранва не толкова от безкорисна съпричастност и династическа лоялност, колкото от чисто практически интерес от поддържане на чуждия конфликт в ход пред алтернативата за ангажиране на Испанската монархия в нов сблъсък с Високата порта. Становищата на Държавния съвет (*Consejo de Estado*) от периода красноречиво свидетелстват, че политиката на Мадрид през първите години на XVII век се ръководи именно от убеждението, че след края на конфликта на Централноевропейския фронт Истанбул неминуемо ще обърне силите си срещу испанския клон на Хабсбургите.

Поне до средата на 70-те години на XVI век, въпреки съществуващите конфликти, близките вътрешнодинастически отношения позволяват както поддържането на много добро ниво на информираност на двата двора относно динамиките в отношенията им с Османската империя, така и опити за координиране на османската политика на Виена и Мадрид. Особеностите на характера на император Рудолф II и изместените извън Средиземноморието политически приоритети на Филип II допринасят за известно охладняване на династическите отношения през последните десетилетия на XVI век. Що се отнася до политиката спрямо Високата порта, то става видно в отсъствието на общи планове и опити за активно сътрудничество.

Дипломатическата и дворцовата кореспонденции оставят впечатлението, че испанският крал проявява по-директен интерес към отношенията между австрийските Хабсбурги и Високата порта и в частност към развоя на конфликта в унгарските земи, отколкото австрийските му роднини към противоборството в Средиземноморието. Пишейки до представителите си в императорския двор, Филип II често коментира получената в тази връзка информация и дава мнение, докато Максимилиан II като че ли е по-пестелив в оценките си относно испанската османска политика. Постоянно обсъждана „болна” тема остават неизплатените данъци (*Türkenhilfen*) на Нидерландия като част от Свещената империя.

❖ Втора глава

Втора глава е посветена на хабсбургско-османските дипломатически отношения и проявите на взаимна подкрепа между Виена и Мадрид в комуникацията с Истанбул на това ниво. Със зараждането на Ренесансовата дипломация постепенно се разпространява практиката за поддържане на постоянни дипломатически представителства в чуждите дворове. Въпреки индивидуалните особености на отделните актьори в междудържащите отношения, безспорно се създават условията за по-добро взаимно опознаване и задълбочаване на диалога между властовите центрове. Това, от своя страна, дава по-големи възможности за успех на опитите за предотвратяване на конфликти помежду им.

Взаимопомощ между двата клона на Хабсбургската династия се наблюдава в две основни направления. На първо място трябва да се отбележат опитите на императорския двор да посредничи между испанския крал и султана. Дипломатическите представители на Фердинанд I, Максимилиан II и Рудолф II са призвани, от една страна, да преговарят от името на Филип II за сключване на примирие между Мадрид и Истанбул, а, от друга, да настояват за включването на испанския крал при договарянето на мирните споразумения между императора и султана. Тъй като сред основните цели на настоящото изследване са именно установяването и анализът на практиките на сътрудничество между Виена и Мадрид в отношенията им с Високата порта, дипломатическото посредничество на императора между Испанската монархия и Османската империя е от ключово значение. Обзорът на развитието на ангажимента на австрийския клон на династията към испанско-османските отношения, хронологичното маркиране на преговорите и съдържателният анализ на протичането и резултатите от тях, позволяват формулирането на изводи, засягащи както развитието на хабсбургско-османските дипломатически отношения, така и динамиките във вътрешнодинастическите зависимости през втората половина на XVI век.

На второ място акцент се поставя върху активната подкрепа, която императорските дипломати на Босфора оказват при освобождаването на попаднали в османски плен поданици на испанската корона. Предвид конфликтните отношения между Хабсбургите и Високата порта не е изненадващо, че размяната и откупуването на военнопленници е широко разпространена практика, а съдбата на потърпевшите често е предмет на преговори. Липсата на официални дипломатически отношения между Мадрид и Константинопол през разглеждания период налага функционирането на

алтернативни практики, сред които е активното посредничество на австрийските Хабсбурги, ключово за настоящото изследване. Именно с помощта на императорските дипломати печелят свободата си немалък брой испански благородници и генерали. Накратко са представени трима испански военачалници, чиято съдба в голяма степен зависи намесата на хабсбургските постоянни представители на Босфора.

През втората половина на XVI век двете линии на Хабсбургската династия са възприели разпространената се сред европейските сили практика на приемане на постоянни дипломати и съответно поддържане на свои в представители в другите европейски дворове. Изграждането на отделните дипломатически мрежи на Мадрид и Виена се случва постепенно и в унисон с геополитическите специфики и продължава отвъд разглеждания в настоящото изследване период. Установяването на Османската империя в Югоизточна Европа и унгарските земи в непосредствено съседство с владенията на австрийските Хабсбурги създава условията и ражда необходимостта за поддържане на активни дипломатически контакти между Виена и Константинопол, станали обект на засилен научен интерес през последните две столетия. В условията на дълбоки културни различия и конфликтен потенциал хабсбургското постоянно представителство в османската столица прехвърля комуникацията между двата властови центъра на ново ниво, предлагайки възможности за опознаване на другия, събиране на информация и не на последно място представяване на интересите на императора. Въпреки трудните условия на работа на хабсбургските оратори и особеностите на тази комуникация, в която султанът възприема себе си като „даряващ мир”, за който е бил помолен, а дипломатите – като гаранци за спазването на сключените споразумения, документите красноречиво показват, че тя се гради на активен диалог, който се наблюдава както на централно, така и на местно ниво.

По-голямата географска отдалеченост позволява на испанските Хабсбурги от своя страна да не поддържат официални дипломатически отношения с османците. По-важно обаче е друго и това обстоятелство е свързано с османската имперска идеология. Според нея султанът е най-могъщият от всички владетели, а чрез вярата в исляма той стои категорично и над презрените християнски монарси в близостта си до всемогъщия Аллах. От тази гледна точка, ако испанският монарх доброволно изпрати свой представител, това потенциално може да подрони неговия авторитет на защитник на цялото християнство и в частност на католическата вяра. От друга страна, широката шпионска мрежа, която Мадрид успява да изгради в Османската империя осигурява постоянен поток на информация и има потенциал да подпомага хабсбургски агенти в

конкретните им мисии, като например откупуването на християни военнопленници. В ситуациите, които изискват директна комуникация с най-висшите представители на властта, разузнавателната мрежа не може да бъде ефективен инструмент. Решен да избегне изпращането на свой представител на Босфора, през 60-те и първата половина на 70-те години на XVI век испанският крал се възползва активно от посредничеството на австрийските си роднини за комуникация със султанския двор.

Развитието на възгледите на императорския двор във Виена спрямо испанско-османските отношения през втората половина на XVI век и степента на намеса са добър индикатор за близостта между двата клона на Хабсбургската династия. По време на управлението на император Максимилиан II (1564–1576), въпреки че не отсъстват конфликти и разминаване в интересите на двата двора, лоялността към династията и опитите за координирана политика са силно изразени и то на различни нива. Това има своето отражение върху османската политика и на Испания, и на Австрия и се изразява както в общите планове за формиране на антиосмански съюз и общи дипломатически мисии през 60-те години на XVI век, опитите на испанския крал да привлече императора към Свещената лига в самото начало 70-те години на същото столетие, така и в разглежданата активна подкрепа на дипломатическо ниво в османския двор.

❖ Трета глава

Последната трета глава разглежда полето на действие и мрежите от контакти на хабсбургските дипломати и агенти в османската столица, както и механизмите за набиране на полезна информация, препращането ѝ и съответното ѝ приложение в процеса по моделиране на османската политика на Виена и Мадрид. През XVI век в условията на ескалацията на традиционните политически противоборства за хегемония в Европа и поява на нови военни и икономически предизвикателства „отвън“, надхвърлящи границите на Стария континент, вземането на политически решения повече от всякога се нуждае от осигуряване на постоянен поток от актуална информация. Това изисква организиране и поддържане на мрежи от лоялни контакти, които да я осигуряват, и адаптация към максимално ефективни методи на работа. Необходимостта от събиране на сведения, които да бъдат използвани впоследствие в процеса на моделиране на политиката, прави шпионажа и основното му оръжие – криптографията, първи помощници на дипломатията.

Изследването обръща внимание на ролята на драгоманите в диалога между представителите на европейските сили и османския двор. В Истанбул императорските

дипломати се сблъскват с непознати за тях социален ред и церемониал, както и с дълбоки културни различия – ментални, религиозни, политически и, разбира се, лингвистични. Нормалното функциониране и желаният успех на дипломатическите мисии предполага постоянна комуникация с представители на различни прослойки от османското общество и в много отношения силно зависи именно от преводаческите услуги на драгоманите. Историите на три личности, заемали ключово място в независимите една от друга шпионски мрежи на австрийските и испанските Хабсбурги, илюстрират ролята на оставащите в сянка посредници, чрез които на практика се води диалогът между властовите центрове. На първо място е разгледан случаят на Матиас дел Фаро, определян като най-способният драгоман на хабсбургското посланичество през втората половина на XVI век. Той е особено важна фигура и в мрежата от контакти на испанските агенти в Истанбул. На второ място се нарежда личността на издигнатия се до главен султански драгоман ренегат от Лука на име Хюрем бей. Той също е твърде интересен за настоящото изследване именно заради активната си служба в интерес както на испанските, така и на австрийските Хабсбурги. За двата династически клона работи и ренегатът Саломон Ашкенази или доктор Саломон, както го наричат в докладите си императорските дипломати. Приближен на Соколлу Мехмед паша, той има забележително влияние върху дипломатическите отношения между османския двор и европейските сили, разполага с изключително широка мрежа от търговски контакти в различни точки на Средиземноморието и не на последно място служи като лекар на европейските дипломати в османската столица.

Изложението разглежда някои финансови детайли, свързани с тайната дипломатия, за да илюстрира конфликта между определяните от властта ограничени бюджети и действителните нужди и стремежи на агентите към по-високи възнаграждения. В заключение е представено значението на получената информация при вземането на решения, което предполага и оценка на ефективността на разузнавателните мрежи.

Погледът към работа на хабсбургското разузнаване в Константинопол и историите на отделни дипломати и агенти разкриват как централната хабсбургска власт управлява източниците си на информация отвъд границите си и впоследствие инструментализира резултатите от дейността им в процеса по формиране на османската си политика. Осигуряването на постоянен информационен поток изисква преодоляването на проблемите на комуникацията. Те са свързани с трудностите около координацията и транспортирането на кореспонденцията между властовите центрове и

представителите им *in situ*. В допълнение детайлите около водените в Константинопол преговори показват ключовата роля на избрана група „невидими фигури” – преводачи, неофициални агенти и посредници, и сложните връзки между тези личности с разнообразен етнически, религиозен, географски и културен произход, които са призвани да осъществяват диалога между хабсбургската и османската власт като представители на едната или другата страна. Фактът, че в една враждебна среда мрежите от контакти на Виена и Мадрид успяват системно да набавят и изпращат актуални сведения относно случващото се, подчертава факта, че през XVI век османската столица е изключително жив център на информация. Очертаването на финансовите детайли, от своя страна, загатва неизбежния конфликт между ограничените бюджети на властта и постоянния стремеж на агентите и преводачите към по-високи възнаграждения.

V. Изводи и принос на дисертационния труд

Анализът на сферите на взаимопомощ между двата клона на Хабсбургската династия в отношенията им с Високата порта през втората половина на XVI век позволи открояването на набор от конкретни практики, в които тя намира изражение. Изводите, до които достига настоящата работа, позволяват в заключение да бъде дадена оценка на вътрешнодинастическото сътрудничество. Основният принос на дисертационния труд следва да се търси в избрания подход за преплитане на два обширни тематични комплекса, каквито са, от една страна, хабсбургско-османските отношения и, от друга, вътрешнодинастическите зависимости между Виена и Мадрид. До този момент в историческата наука отсъства труд, посветен именно на сериозните връзки между тези иначе добре разработвани тематични комплекси. Настоящата работа има своя принос и за привличането на голям масив първичен изворов материал, който разкрива любопитни нови сведения и позволява формулирането на аргументирани изводи по поставените изследователски въпроси.

Както показват разгледаните подробно примери, взаимната подкрепа по време на откритите военни конфликти срещу Османската империя е твърде нерешителна и скромна. Това, в известен смисъл, не е изненадващо. Важно беше обаче да се потърси отговор на въпроса какво пречи на координацията във външната политика на Виена и Мадрид. Защо, например, хабсбургската идея от средата на 60-те години на XVI век за едновременна война по суша и море срещу османците остава нереализирана? Като част от разпространената в християнска Европа реториката за формиране на Свещена

коалиция (*Lega Sacra*) срещу султана планът за действие предвижда съюз с Папството, привличане на Сафавидска Персия и обвързване на династическите брачни преговори между Виена и Париж с решителен обрат във френската политика спрямо Високата порта.

Отговорът, разбира се, не е нито прост, нито еднозначен. От гледна точка на Мадрид справянето с напрежението в Нидерландия става приоритетна задача още в средата на 60-те години на века. По-късно конфликтът поглъща огромен финансов и военен ресурс и дори е изтъкван от австрийските Хабсбурги като основна пречка пред по-активното сътрудничество между двата двора срещу Високата порта. От друга страна, и през 1567 г., и в началото на 70-те години, когато императорът многократно е призоваван да се включи към организираната от Папството, Испания и Венеция Свещена лига (1570–1573), Виена решава в полза на мира с Османската империя. Причините за това трябва да се търсят в някои ограничаващи фактори като например непосилната финансова тежест на войната и страха на императора, че ще трябва да понесе основния удар при сблъсък с врага без съществена помощ от другите християнски владетели. В това отношение твърде пресен е споменът за османския поход към унгарските земи от 1566 г.

Когато в началото на 90-те години на XVI век избухва Дългата турска война, Рудолф II получава твърде скромна подкрепа извън границите на Свещената империя и на практика е принуден сам да се справи с предизвикателствата ѝ. Действително, от една страна, за тези 20 години външнополитическите приоритети на Мадрид се изместват встрани от Средиземноморието, а, от друга, конфликтът в Нидерландия сериозно изтощава Испанската монархия. От дистанцията на времето обаче реалностите от края на века и началото на следващия в някакъв смисъл оправдават опасенията на Максимилиан II от 60-те и 70-те години на XVI век.

От друга страна, като глава на Свещената Римска империя императорът е длъжен да съгласува външнополитическите си действия с останалите владетели в нейните рамки. За защитата на наследствените си владения и придобитите унгарски земи през разглеждания период австрийските Хабсбурги в голяма степен разчитат именно на тяхната подкрепа. За немските владетели обаче разликата между дефанзивните мерки срещу османската заплаха и включването в офанзивни антиосмански съюзи е съществена. Освен принципното нежелание за поемане на военен ангажимент без наличието на непосредствена опасност за териториите на империята, от значение е също

религиозното напрежение, вследствие на което протестантските князе не са склонни да се съюзят с католическа Испания и Папството.

Споменатите фактори ограничават полето на действие на монарсите във Виена и Мадрид без да зависят пряко от конкретната им воля. Не бива обаче да се пренебрегва напълно и чисто човешкият фактор в отношенията между представителите на Хабсбургската династия. Близките роднински връзки и лоялността към *Casa de Austria* не могат да предотвратят възникването на конфликтни ситуации, в които са намесени както властови, така и лични интереси. През последните две десетилетия от управлението на Филип II например могъществото на монарха и претенцията му да играе водещата роля сред европейските християнски владетели влиза в негласен конфликт със самочувствието на неговия племенник Рудолф II, който като император на Свещената Римска империя поне на теория би следвало да е най-високопоставеният християнски монарх. Фактът, че императорът е отгледан и образован в испанския двор и е трайно повлиян от испанската култура, всъщност не успява да сближи чак толкова много роднините, какъвто е първоначалният замисъл.

Централно внимание дисертационният труд отделя на сътрудничеството между двете линии на Хабсбургската династия в дипломатическите им отношения с Високата порта, което до момента е съвсем повърхностно разработван от историческата наука проблем. Документите разкриват изненадващо активна политика на Виена в това отношение. Наблюдава се упорито постоянство в настояването на австрийските Хабсбурги за включване на испанския крал към мирните споразумения между императора и султана, което се увенчава с успех едва с мирния договор от Зитва Тьорок (1606). Като най-ярък пример обаче се открояват опитите за директно посредничество за постигане на примирие между Мадрид и Истанбул посредством императорските дипломати на Босфора от средата на 60-те години на XVI век. Макар и добре съгласувани в началото, тайните преговори, които Алберт де Уийс води от името на Филип II, се провалят по редица причини. От една страна, изпъква твърде колебливата политика на испанския крал, резултат от която е предприетата по време на преговорите военна кампания в Северна Африка (Пеньон де Велес, 1564). От друга страна, Сюлейман I приема посредническата роля на Виена единствено, докато бъдат уточнени условия, удовлетворяващи двете страни. За формалното договаряне на примирието султанът настоява Филип II да изпрати свой официален представител в Истанбул. Същевременно някои спорни въпроси между императора и султана, неизяснени напълно в мирното

споразумение от 1562 г., и забавянето на годишния трибут също не остават без значение, докато Виена е в ролята на посредник.

Усилията на императорските дипломати за работа в полза на Мадрид не постигат реални резултати преди официалното формулиране на клаузата, че испанският крал е свободен да се присъедини към мира, сложил край на Дългата турска война. Създаденото впечатление за близост в интересите на двете хабсбургски линии обаче стават причина османският двор да се опасява от военното им обединение и динамиките в комуникацията на Високата порта с всяка една от тях да намират отражение върху отношенията ѝ с другата. Така, например, испанското поражение и загубата на Тунис и Ла Голета (1574) дават повод за неблагоприятни за Виена промени на османските условия за подновяването на мира между императора и султана.

Мотивацията на Виена да се обвърже така активно с *Испанския въпрос* през третата четвърт на XVI век се корени в убеждението, че евентуален успех би подпомогнал запазването на нестабилния мир с Истанбул. На практика обаче най-сериозните опити за подпомагане на Мадрид чрез дипломатическо посредничество в османския двор през втората половина на XVI век датират от годините на управление на Максимилиан II (1564–1576). Политиката му като цяло е силно белязана от династическата лоялност, въпреки наличието на редица конфликтни въпроси между него и Филип II. Не бива да се създава погрешното впечатление, че процесът тече едностранно. Отношенията на взаимопомощ между австрийските и испанските Хабсбурги, в това число сътрудничеството в комуникацията с Османската империя, могат да се опишат с латинската поговорка „*manus manum lavat*”¹. Продължението на фразата, станала известна чрез латинския превод на произведение на древногръцкия драматург от VI в. пр. Хр. Епихарм, гласи: „дай нещо и ще получиш нещо в замяна” и чудесно приляга на разглежданата проблематика.

Австрийско-испанската взаимност по отношение на Високата порта през втората половина на XVI век като цяло следва да получи положителна оценка. Действително не отсъстват отделни случаи и спорни казуси, във връзка с които тя поражда напрежение между двата двора. Ползите, които носи и за двете страни, обаче надделяват. Императорските посланици успяват да убедят султаните, че Мадрид и Виена при нужда могат да действат заедно, а страхът от една подобна евентуалност няма как да не влияе върху формирането на османската хабсбургска политика. В този смисъл запазването на

---

¹ В превод: „едната ръка мие другата”.

сравнително невраждебните отношения между австрийските Хабсбурги и Портата през разглеждания период и фактът, че едва през 1593–1606 г. Османската империя предприема широкомащабни военни действия срещу Виена, се дължи и на пропагандата на посочената „общохабсбургска монолитност“.

VI. Списък на публикации

Стоянова, А. Неосъщественият съюз между Свещената Римска империя на германската нация и Свещената лига, 1570–1573. – В: Докторантски и постдокторантски четения 2014, София, 2016, 38–48.

Стоянова, А. Дипломати и дипломатически мисии: хабсбургско-османските отношения, 1541–1547 – В: Минало и съвремие на Югоизточна Европа. Студентски интерпретации, Т. I. София, 2016, 30–54.

Stoyanova, A. The Dragomans of the Habsburg Embassy in Constantinople in the Second Half of the 16th Century: The Story of Matthias del Faro. In: History Studies Vol. 18, University of Limerick, 2017, 95–108.

Stoyanova, A. Das Negotium Hispanicum 1563–1564, die Bemühungen Wiens zur Pazifikation zwischen Spanien und dem Osmanischen Reich. In: Sammelband zur Ersten Richard Plaschka Tagung (под печат)

Stoyanova, A. The Benefits and Limits of Permanent Diplomacy: Two Foreign Attempts to Influence Ottoman-Spanish Relations in the Second Half of the Sixteenth Century. In: Diplomatic Culture at the Ottoman Court (c. 1500-1630), Routledge. (под печат)